

Машина (перетворення) часу

Юлій Швець

«**Острів Inishmaan**» (за Мартіном МакДонахом)

Режисер: Катерина Слюсар

У ролях: Тимофій Тарковський, Варвара Вороніна, Вікторія Литвиненко, Яна Міносян, Кирило Микольський, Едуард Парнет, Дарина Шмарова, Олександр Корніленко, Максим Ряпулов
Дніпровський молодіжний театр «Вірино!». Прем'єра – 7 лютого 2020 року. Приз за найкращу режисуру на фестивалі «Січеславна 2020»

Сцена з вистави «**Острів Inishmaan**». Режисер Катерина Слюсар. Дніпровський молодіжний театр «Вірино!».

В 1934 році вийшла стрічка Роберта Флаєрті «Людина з Арану» про життя ірландських рибалок. У ній йшлося про труднощі життя острівних мешканців, їхню відчайдушну боротьбу за існування. Вона стала гімном людині, яка, незважаючи на дику місцеву природу та важку працю, залишилась носієм істинних знань та добропорядності.

Дія «чорної драми» Мартіна МакДонаха розгортається в той самий час на одному з островів – сусідньому з тим, де знімали фільм. Але мешканці острова в дзеркалі сучасної п'єси зовсім не схожі на тих з документального фільму. Це злі, егоїстичні, брудні почвари, духовні й фізичні каліки. Настільки значна різниця у сприйнятті одних і тих же людей різними художниками наводить на думку, що драматург писав п'єсу в полеміці з документальною версією.

То що ж у п'єсі: мистецький погляд у глибини людської свідомості чи ігнорування фактів? І хто має рацію – режисер-очевидець чи наш сучасник, якому стали доступні якісь «таємні матеріали»? Є сенс проаналізувати ситуацію докладніше. Адже фактів мистецького перетворення людей у почвар стає дедалі більше. Що робити інтерпретаторам літературних витворів – театральним постановникам, яку точку зору прийняти, коли чи не кожен документальний факт та й історію взагалі можна переписати залежно від особистих настроїв чи політичних інтересів? Театр має бути об'єктивізованим мистецтвом, вищим за тимчасові інтереси, чи він має стати актуальним знаряддям, долучившись до боротьби одних суспільних груп з іншими? Відповідь на це питання не така вже й очевидна.

«Актуальна драма» Мартіна МакДонаха пробивала собі шлях на сцену довго. Та після небувалого буму інтерес до творчості британського «ірландця» нині відчутно пригальмувався. І все ж він побуває. Недавно в російській глибинці, відібравши зі 150-ти постановок 13, фанати драматурга провели фестиваль. У британському театрі «Роял Корт» також доволі успішно йде аж чотири п'єси Мартіна МакДонаха.

Причина зрозуміла: імперська традиція продовжує медійну «дегуманізацію» свого противника, намагається подати його в образі пекельної сутності, не здатної до самостійного існування без опіки. Ще з часів Аристофана владні мужі для досягнення політичних цілей використовували засоби високого мистецтва. Цілком зрозуміла присутність МакДонаха і в репертуарі російської «глибинки». Імперський тролінг «островів», інтереси яких відмінні від кремлівських, їх приниження й підкорення – зокрема й засобами мистецтва – є злободенним політичним завданням. Але успіх творів цього автора, наприклад, у Дагестані, Ольстері, Країні Басків просто неможливий.

Звісно, ми не готові порушувати питання британсько-ірландських відносин, які мають кількасотлітню історію політико-етичних нюансів. Але щодо відносин українсько-російських, звісно, маємо свою точку зору. Україна в диспозиції такого роду політичної драми – це той самий Острів, «генетично недолугі» мешканці якого, – згідно з імперською логікою, – не мають права на самостійну думку й потребують постійного піклування. Але не західного «зовнішнього управління», а «скрепно-високодуховного». З огляду на це, неясно, чому український театр ковтає пропонувану наживку, не тямлячи печальних наслідків зачарування талантом автора та просуванням його ідеологем. Спробуємо прояснити цей феномен на прикладі вистави «Острів Inishmaan» Дніпровського театру «Вірино!», колектив якого важко запідозрити в короткозорості.

Отже, на кого може бути зорієнтована така драматургія? Є глядачі, у яких ці п'єси викликають «душевний резонанс». Є вповні нормальні, які за допомогою таких творів намагаються зазирнути в деформоване задзеркалля – що там, як і до чого, й потім порадіти, що в їхньому житті немає такого жахиття. Але немало й тих, хто, відкидаючи геополітичну складову, в «жорсткості» п'єс вбачає антибуржуазний пафос. Здається, що режисерка вистави «Острів» Катерина Слюсар орієнтується саме на них, роблячи на-

ріжним каменем своєрідний соціальний протест – закликаючи зглянутись на людей слабких, духовно й фізично убогих, але не винних у своїй нещасній долі.

Приречений на смерть каліка Біллі (Тимофій Тарковський) докладає неймовірних зусиль і, переборовши опір співмешканців, виривається в омріяну «кінематографічну Америку». Йому вдається потрапити в Голлівуд і навіть дещо там зіграти. Згодом він повертається до свого жадливого Острова, щоб отримати поцілунок місцевої дівчини. В цьому «поверненні» – бажання «закрити гештальти»: здобути перемогу на рідній «території», домогтися поваги в людей, яких знав з дитинства. Поцілунок вульгарно-самовпевненої красуні Гелен (Яна Міносян) – усе, що потрібно Біллі як чоловікові. Спотворений байдужістю світ на якийсь час розкриє йому обійми, але чи достатньо цього, аби юнак міг жити далі? Часу ніби доволі, щоб уявити, яким раєм міг би бути злиднений Острів, якби не був населений «каліками», а з іншого боку – часу доволі, аби запам'ятати цей «надбаний поцілунок» і пронести про нього пам'ять в інші світи. Щодо світу, в якому існує Біллі тепер, у ньому, схоже, все залишатиметься як завжди.

Серед оточення Біллі вирізняється «етнічний британець» Джоніпатінмайт (Едуард Парнет), який, за задумом драматурга, є уособленням цивілізації серед тупувато-брутальних «туземців». За сюжетом саме він врятує малога каліку Біллі, коли батьки намагаються його втопити. Та, крім «порятунку дітей», його головне заняття – «журналістика»: він розширює «поінформованість» острівних мешканців, продаючи їм сенсативні, кожну – за окрему платню. Завуальований автором прийом медіа-кодування виглядає вельми комічно – за власні копійки мешканці заганяють себе у ще більшу інформаційну пустку.

Незважаючи на гротесково-характерні образи і комізм деяких ситуацій, у фіналі панує безмежний песимізм. Бездієвому соціальному меседжу режисерка підпорядковує все на сцені. Однак завдяки жертовній виконавській майстерності акторів, холодний світ люмпенів, головорізів, гангстерів, терористів, світ насильства, ехидства й жорстокості, що не сприймає «чужого болю» й узагалі «іншого», нагадує об'єктивізовано-теплий світ фільмів Кена Лоуча чи ранніх фільмів Лукіно Вісконті (зокрема, жигтя рибалок італійської Ачітредци у фільмі «Земля дрижить»). Режисерка демонструє потяг острівного світу до материкового, який живе на відкритих засадах, акцентуючи на психологічній неможливості реалізувати цей «потяг». Цього мало у порівнянні з фільмом Флаєрти, де діють відповідальні за своє майбутнє, сильні духом звитяжці. Але більше, ніж у «першооснові» маріонеткових персонажів, які психопатичним ідіотизмом підтримують ворожу ідею. Кожен текст дає можливість безлічі трактувань, і навіть з політично ангажованих п'єс можна створити виставу, що розглядає людську природу не через призму соціальної мізантропії. Зміна жанрових оцінок – від архаїчної героїки через соціальну патологію до драми «маленьких людей» – символізує динаміку суспільних настроїв і є своєрідним маркером часу.

Віра Зіневіч, Михайло Кукуюк і Тетяна Міхіна у виставі «Трамвай "Бажання"».

Вікторія Котенок

«Трамвай "Бажання"» за мотивами однойменної п'єси Теннесі Вільямса

Режисер Іван Уривський

Художник-сценограф і художник костюмів Петро Богомазов

Хореограф Павло Івлюшкін

Композитор Олександр Кохановський

У ролях: Бланш – Тетяна Міхіна, Тетяна Шляхова, Стелла – Віра Зіневіч, Світлана Косолапова, Стенлі – Михайло Кукуюк, Дмитро Рибалевський, Мітч – Дмитро Чернов, Олександр Печериця
Національний театр ім. Івана Франка. Прем'єра – 3 листопада 2020 року

Режисеру Іванові Уривському виповнилося лише 30 років, однак він поставив уже 15 вистав на семи театральних сценах Києва, Одеси і Львова. Окрім того, півтора року був головним режисером Одеського музично-драматичного театру ім. Василя Василька, а торік (з 2 листопада) увійшов до штатних постановників Національного театру ім. І. Франка. Театру він віддав трохи більше п'яти років, утім, уже можна вирізнити його режисерський почерк. По-перше, на відміну від більшості молодих режисерів, він працює не з сучасною драмою, а з класичними п'єсами, і не боїться братися за світову драматургію. Серед його робіт – постановки за творами Фрідріха Шиллера («Підступність і кохання»), Карло Гоцці («Турандот»), Антона Чехова («Дядя Ваня»), Івана Франка («Украдене щастя», «Перехресні стежки»), Августа Стріндберга («Фрекен Юлія»), Лесі Українки («Камінний господар»), Фернана Кроммелінка («Прекрасний рогоносець»), Михайла Коцюбинського («Тіні забутих предків»), Миколи Гоголя («Одруження»). Уривський переконаний, що в кожному класичному творі є «невичерпна глибина»¹, через текст він ніби вступає в діалог з минулим, щоб досліджувати людські стосунки.

По-друге, майже всі його вистави тривають не більше ніж півтори-дві години. Іван пояснює це тим, що кож-

¹ Белинский Константин. Интервью – Иван Урывский: к созданию идеального спектакля // <https://yabl.ua/2019/02/27/intervyu-ivan-uryvskij-k-sozdaniyu-idealnogo-spektaklya>